

Színház

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2002. DECEMBER

AZ ÉLET: ÁLOM, VAGYIS VIRTUÁLIS VALÓSÁG

A fordító előszava

„Szemünk pillás függőnye fent:
Hol a színpad: kint-e vagy bent,
Urak, asszonyok?”

(Balázs Béla: *A kékszakállú herceg vára*)

A magyar színháznak van néhány nagy adóssága. Ne menjünk nagyon messze, és ne emlegessük most a magyarra már lefordított, mégis eljátszatlan japán és kínai darabok sorát. Több napig tartó indiai színjátékokról se essék szó. Maradjunk Európában, a legismertebb nyelveknél és ott is a klasszikusoknál. A magyar színházak évtizedek óta nem játszanak Racine-t és Corneille-t. Marivaux harminchat színdarabja közül összesen fél tucat van lefordítva. Grillparzerről talán még a színiakadémisták sem hallottak. A megszámlálhatatlanul sok Lope de Vega-darabból magyarul egy tucat ha képviseli az életművet.

A Lope de Vegánál kevésbé termékeny, alig kétszáz (!) színpadi művet hátrahagyó Calderón de la Barca életművéből legalább a nemzetközileg is ismert, legfontosabb néhány darab (talán ha tíz!) azért úgy nagyjából megvan (azzal a hárommal együtt, amit e sorok szerzője fordított). Önálló magyar Calderón-válogatás még sohasem jelent meg. Úgyhogy nekilátnam, és – színházi megrendelés nélkül, az Eötvös Kiadó számára – lefordítottam azt az alpművet, amelynek minden színházi ember könyvespolcán ott volna a helye valamilyen, az illető által olvasott nyelven. Olyan fontos műről van szó, amely – akár Szophoklész *Oidipusza*, Shakespeare *A viharja*, Molière *Don Juanja*, Brecht *Galileije* – a nagy filozófiai színjátékok egyike. Ennek a műnek, *A világ nagy színháza* című Calderón-darabnak eddig egyetlen, tartalmilag és formailag egyaránt pontatlan, édelgő-bájos fordítása létezett magyarul. Címét is rosszul ismeri az a kevés színházi ember, aki hallott róla. „A nagy Világszínházként” emlegetik, holott az eredeti

cím pontosan kifejezi, amiről a darab szól: *El gran teatro del mundo*, vagyis *A világ nagy színháza*. És erről van szó: a darab elején az Alkotó – aki spanyolul is, akárcsak magyarul, egyidejűleg jelentheti az Istent és a Szerzőt (az eredetiben: Autor) – színpadra szólítja a Világ nevű szereplőt, és feladatául szabja az általa elképzelt előadás megrendezését. És a Világ szépen meg is rendezi az előadást, amelyben ő maga afféle rezonőr-ként vesz részt.

A világ nagy színháza persze vallásos tárgyú darab (műfajára nézve a középkorból származó *auto sacramental*) – de abban a korban, amelyben született, a vallásról még mélyen és komolyan gondolkodtak, és ennek eredményeképpen a vallásoságtól, a hittől távoli, filozófiai kérdéseket gondoltak végig, ha szájukra vették az Úristen nevét.

A világ nagy színháza például nekem, aki nem vagyok vallásos, az egyes emberi sorsok ivéről, ezek egymásba fonódásáról, a világi szerepekről és az egész élet csodájáról szól. Egy nagy gondolkodó és nagy költő rövid, mégis hatalmas víziója ez mirőlünk, emberekről. És persze – színházban ez a lényeg – mindez egy nagy színpadi mester bájos humorú játéka. A darab Alkotója – katolikus szerzőtől kissé meglepő módon – elvitatkozzat a szereplőkkel. Az Úristennek ez a humanizálása¹ (amit éppen az a színpadi ötlet tesz lehetővé, hogy az Úristen itt voltaképpen a szerző maga) nagyszerű filozófiai-teológiai gondolat, és nekünk, magyaroknak leginkább a Calderón születése (1600) előtt néhány évvel a hazájáért és a *katolikus* hitért elesett, de élete nagy részében *protestáns* Balassi

¹ Számítógépem freudi tréfát üzött velem: „humanizálás” helyett először „haumannizálást” írtam ide, mert billentyűzetem gyors reakciókra van beállítva, én pedig sokszor ütök mellé.

Bálint Istennel perlekedő verseit juttathatja eszünkbe. (Már csak azért is, mert Calderón is fegyverrel küzdő katona volt hosszú éveken át.) Mindez persze különösen meglepő éppen egy olyan műben, amelyet eleinte nyilván templomok előtt játszottak – de hát Calderón azért volt zseni, hogy folyton meglepjen minket.

A világ nagy színháza elképesztően modern hatású mű. Modernné teszi a dupla fedelű játék, az, hogy minden színész (már ha a darab színre kerül, ami spanyol nyelvterületen ma is nagyon gyakran megy vele) minden pillanatban legalább két szerepben van jelen. A színészek először azt játsszák el, hogy ők színészek, akik jó szerepet akarnak – csak hogy ez már maga is a szerep része. Azután megkapják a szerepüket (Király, Paraszt, Gazdag stb.), és – ha némelyek nehezen is – azonosulnak vele. Végül aztán vissza kell adniuk a szerepet (vagyis technikailag annak attribútumait: a jelmezt és a kellékeket) – és ez az *általuk játszott alak halála*. De *ők maguk mintegy születésük előtt és haláluk után is jelen (mert színén) vannak*. Születésük előtt „alaktalanok” a szó legmélyebb színházi értelmében, nevezetesen, hogy bár megjelennek előttünk, de nincs még *alakjuk*, akit eljuttassanak:

ALKOTÓ Halandók, kik még nem is éltek,
de már halandóknak nevezlek,
mert szellemekben már léteztek,
bár megszületni még ráértek;
halljátok vagy sem, hogy beszéltek,
ebbe a kertbe jöjjetek,
hol babérok zöldellenek;
cédrus és pálma között várlak,
mindegyikötök egy példányt kap,
kiosztom a szerepeket.

Haláluk után viszont, bár *szerepüket* elvesztik, *alakjukat* nem: a darab végén még mindig azonosnak kell tekintenünk őket az általuk játszott szereppel. (A konkretizált lehetőség nem lehetőség többé. A régi Kínában ezt paradox módon azzal fejezték ki, hogy a halottnak új nevet adtak.) Az persze a gyakorlatias Calderón színpadi mesterfogása, hogy az egyes színészek már szerepük kézhezvétele előtt is későbbi szerepük szellemében beszélnek. A mester, mondhatni, segít a nézőnek követni az előadást.

De nem csak annyiban modern mű ez, hogy az egyes alakok többértékűek. Hogy tehát – a mű befejezésének minden állítása dacára – éppenséggel nem az egyértelműség, hanem a két- és sokértelműség cseng ki Calderón egész művéből. *A világ nagy színháza* történelmi értelemben is modern mű. Az európai ember saját világáról való gondolkodása éppen ezekben az évtizedekben változott meg végérvényesen. Hogy ezt mélyebben megértsük, ahhoz elég messzire kell mennünk. Elnézést a kitérőért, remélem, utólag az olvasó is úgy érzi majd: megérte.

A művészetek történetében újra és újra felbukkan egy gondolat: mégpedig az, hogy *a képzelet és a valóság határai közel sem olyan szilárdak, mint ahogyan azt a hétköznapiakban látni véljük*.

Az európai művészetben ez a gondolat a XVI. században jelenik meg először. Számos példát találunk rá a reneszánsz és a barokk irodalmában és képzőművészetében (ezekről később). A realizmus térhódításával, *a képzeletnek, a mesének, a varázslatnak a valóságról való leválásával egyidejűleg* ez a gondolat eltűnik. A XVIII–XIX. században kerül éles határ az egymás ellentétének látszó, de egymást feltételező realizmus és romantika,

a hétköznapiak rideg valóságáról szóló történetek és a mesevilágban játszódó tündérmesék közé, és a kétféle stílus között húzódó határ egyben a „valóság” és a „képzelet” között meghúzott éles határvonalat is jelöli. Első látásra kissé meglepő módon képzelet és valóság *egységének* gondolata, a két terület egymásba mosódásának érzete a XX. században kel új életre. Ez az egyik oka annak, hogy Calderón darabját meglepően közelinek érezzük. Hát mi ez a mű, ha nem egy igazi *reality show*?

A világ nagy színháza ugyanis arról is szól, hogy *van képzelet!* Van képzelet, mert van valóság. A reneszánsz és a barokk számára ez a gondolat felfedezészámba ment. A középkor *nem ismerte a külön képzelet és a külön valóság fogalmát*, a „virtuált” és a „realt”. A középkor a mennyországot is valóságosnak és a valóságot is Isten gondolatának tekintette. (Kezdetben volt az Ige, és az Ige testté lőn.) Cervantes *Don Quijotéja*, Calderóntól az itt közölt darabon kívül *Az élet álom* és a *Huncut kísértet*, Shakespeare-től *A vihar* mind képzelet és valóság kettéválásának és a képzelet (és vele szemben a valóság) felfedezésének folyamatát mutatja be. (Shakespeare, Cervantes, Calderón: ez a fizikai valóság törvényeit felfedező Galilei és Newton évszázadának irodalma.) A *Don Quijote* címszereplője a prózai valóság közepén álomvilágban él. Igen, de a regényt az író szinte úgy találja az utcán (tehát a prózai valóság is mese!), és nem elég, hogy állítása szerint nem is ő írja a történetet (hanem Cide Hamete Benengeli, aki mozarab), de ráadásul a második részben már olyan szereplők lépnek fel, akik olvasták a regény első részét, és ez igen nagy hatással van – regénybeli – cselekedeteikre. Amikor a *Don Quijote* második részében a Herceg, aki olvasta a művet, megrendezi Don Quijote álmát, és Don Quijote számára megjelenik Merlin, akit egy színész alakít: akkor vajon ez a Merlin valóságosabb-e annál, akit Don Quijote a képzeletében látott? Egyáltalán hol él Don Quijote, a „képzeletben” (lovagregények) vagy a „valóságban”? És Sancho „szigete” (a szárazföldön) valóságos-e, vagy képzelt sziget? A regény egyik megrázó jelenetében a címszereplő valóságnak hiszi a színházi előadást (ebből a jelenetből lett a *Pedro mester bábszínháza*), egy másikban pedig valóságos alakoknak hiszi a szekéren utazó, allegorikus jelmezbe öltözött színészeket, akik mintha Calderón néhány évtizeddel később született *auto sacramentalj*ának jelmezeiben utaznának (a Király, a Szépség és a többiek). *A vihar* színpadi varázslat-jelenete és Prospero híres monológja az álomszerű életéről ugyanazt mondja, amit itt ez a Calderón-darab (és persze *Az élet álom*). Hogy nem tudni, hol a határ ember és szerep, ébrenlét és álom, színjáték és valóság között. Csak hogy éppen ez a gondolat – a bizonytalanság hangsúlyozása – mutatja, hogy *van miről gondolkodni*: csak olyasminek lehet elmosódott a határa, ami önmagában is létezik. Éppen ez a matatra keresés mutatja, hogy van mit keresni. A képzőművészetben ugyanerre hívja fel figyelmünket a barokk illuzionizmus: Andrea Pozzo képei a római San Ignazióban vagy Pietro da Cortona képei a Palazzo Barberiniben úgy vannak megfestve, hogy nem tudjuk, hol végződik az épített, és hol kezdődik a festett kupola. Mert *van* épített, és *van* festett kupola. Ha ez a kettő egy volna, itt sem volna mit kérdeznünk.

Mint mondtam, ez a gondolatkör a XX. században jelenik meg újra a művészetben. Abban a században, amely a valóság leképezésének addig soha nem ismert technikáit találta föl.

Nyilván éppen ez a jelenség egyik oka. Magritte egyik legszebb képén a festő vászna beleolvad az általa festett tájba – amely persze szintén festett táj. És a kép címe: *La condition humaine* – *Az emberi állapot*. Bizony. Magritte tudta, mit csinál. Ahogyan Maurice C. Escher is. Az ő rajzain vajon hol van az „előtér”, és hol van a „háttér”? *Múzeum* című képén melyik a kiállított kép, és hol van a néző? Talán magán a kiállított képen? Amit Magritte és Escher a képein csinál, azt a számítástechnikusok „loopnak” nevezik. A „loop” olyan utasítás, amit nem zárt le a programozó, és ezért átlépi két, egyébként elválasztott logikai szint határát. (A „loop” utasítás hatására például egy kép önmagában végtelenül ismétlődhet.) Az emberi létállapot olyan nagy, modern gondolkodói, mint a nálunk sajnos kevésbé ismert Gregory Bateson vagy a legalább főművével (*Goedel, Escher, Bach*) magyarul is olvasható Douglas Hofstadter, évtizedek óta a kontextusok, a különböző logikai szintek és értelmezési keretek (számítástechnikai nyelven: „stackek”) elválasztásával és az embernek erre való képességével, illetve képtelenségével bajlódtak-bajlódnak. (Ezek a mesterséges intelligencia legérdekesebb kérdései, amelyek persze az emberi intelligencia mibenlétére is rákérdesznek.) Mintha – megváltozott körülmények között – visszajutottunk volna Calderón problémáihoz. Mi a valóság, és mi a színjáték, mi az élet, és mi az álom? Ezek egyáltalán nem „költői kérdések”, hanem konkrétak, bár nagyon is költői módon vannak fölteve a műben.

Végül néhány dramaturgiai és verstani sajátosságról.

Talán nem árt felhívnom a spanyol drámairodalmat kevésbé ismerő olvasó figyelmét Calderón darabjának egy olyan vonására, amely alapvetően eltér más modern európai színházi hagyományok jellegzetességeitől. (Viszont emlékeztet az antik görög drámára és a japán nó-darabokra, továbbá egyik alapvető vonása a nagy spanyol drámák egész sorának, egészen García Lorcanak a nagy hagyomány jegyében fogant *Mariana Pinedájáig*.)

Ezt a vonást operai szerkesztésmódnak nevezném. Ennek legfőbb eszköze a *szöveg zenei lehetőségeinek kihasználása*. Ez éppoly jellemző a szerkesztés egészére, mint magára a szövegtestre.

Ami a szerkesztés egészét illeti: Calderón két jelenet között gyakran versformát vált. Ellentétben a francia verses drámák monoton alexandrínusaival, Calderón egy-egy jelenetet a jelenet hangulatától függő versformába öltöztet, már-már megzenésíti saját művét. A pattogó, négyes-negyedfeles trocheusok után a haláltáncjelenetben egyszer csak fölzengenek a gyönyörű oktávák:

VILÁG Rövid egy darab volt! De hát mikor volt hosszabb az élet komédiája? Hiszen az csak ennyi, a legfőképpen annak, aki jól meggondolja, mi más is az egész: bejönni és kimenni? Elhagyták már mind a színpadot sorra, a formából, amely övék volt, semmi nem maradt más nekik, mint az első anyag:

porként jöttek belém, porként távozzanak.

Most visszaveszek tőlük majd minden díszet és ékszert, amit adtam nekik, és amelyet viseltek itt az előadásban, hiszen végére értek, s csak addig volt övék, amíg itt szerepeltek. Megállok az ajtóban, vigyázok, ha kilépnek, árnyékom át ne lépjék, amíg meg nem feleltek, amit viseltek, mindent vissza is adjanak: porként jöttek belém, porként távozzanak.

Nemcsak az egyes jelenetek versformái különböznek, de néha az egyes szereplők verstani nyelvezete is. (A Paraszt például nem beszél szonettben, a Király birodalmairól szóló látomása éppenséggel egy kerek szonett – akár egy ária.) Persze nemcsak a versforma, hanem a beszéd egyéni jellegzetességei, a mondatfűzés, a szóhasználat mutatják meg egy-egy szereplő világát. De hát az előbbiről értekezzenek a verstanászok, az utóbbit, remélem, sikerült úgy visszaadnom, hogy magától is feltűnik majd, ezért egyikről sem írok itt most többet.

A verselés kapcsán viszont szólnom kell fordításomnak egy talán meglepő, de teljesen tudatos vonásáról. Ellentétben a Nyugat költői által kialakított magyar rímelési hagyománnyal, én ebben a fordításomban is bizonyos lazaságra törekedtem a rímelést illetően. Ennek az volt az oka, hogy a spanyol rímelés a mienknél sokkal esetlegesebb. A spanyolok sok mindent rímnek hallanak, amit mi nem hallanánk annak. *Náluk mintha nem az jelentené a rímelésben talált örömet, hogy két szó hangalakja tökéletesen fedi egymást, hanem éppen ellenkezőleg, az, hogy felfedezik a hasonlóságot az alig hasonló szópárokban*. Már a *VIII. Henriket* is így fordítottam le (Radnóti Színház, 1997. Eötvös Kiadó, 2000). Ebben a fordításomban is megpróbáltam érvényesíteni ezt a szemléletet.

A ritmussal is hasonló a helyzet. A spanyol trocheust a hangsúlyok váltakozása alakítja, a magyart a szótagok hosszúságáé. Az előbbi tartalmi, az utóbbi inkább formai elem. Az előbbi zenei, az utóbbi inkább elméleti-verstani okokból jött létre (alig kétszáz évvel ezelőtt). Ezért én a nyugati versformák magyar ritmizálását sokszor túl merevnek, kissé formálisnak érzem. (Ebből fakadnak gyöngébb költők kezén azok a prozódiai borzalmak, amelyeket skandálni tanuló diákok előszeretettel parodizálnak.) Legnagyobb költőink többnyire egyeztetették a szótaghosszúságok váltakozásán alapuló ritmikát a hangsúlyok váltakozása által alakított ritmussal (ezt nevezik szimultán verselésnek, és erre Petőfinél, Radnótinál, Weöresnél gyönyörű példákat találunk). Annak a fajta ritmikai lazaságnak pedig, aminek ebben a szövegben tudatosan követőjévé szegődtem, Babits Mihály és Vas István voltak a hirdetői. Kérem tehát a verstanban valamelyest járatos olvasót, ne a szótagokat számolja, ha élvezni akarja a szöveg zenéjét. Adja át magát a szavak értelme által kialakított ritmusnak és a jelenetek megkívánta tempónak – és így sokkal élvezhetőbb eredményre jut majd.

PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA

A VILÁG NAGY SZÍNHÁZA

(*El gran teatro del mundo*)

ALLEGORIKUS SZÍN MŰ AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL
(AUTO SACRAMENTAL ALLEGÓRICO)

Fordította: Fábri Péter

SZEMÉLYEK

AZ ALKOTÓ
A VILÁG
A KIRÁLY
AZ ÉRTELEM¹
A KEGYELEM TÖRVÉNYE
A SZÉPSÉG
A GAZDAG
A PARASZT
A SZEGÉNY
EGY GYEREK
EGY HANG
KÍSÉRET

Jön az Alkotó, csillagokkal díszített köpenyben, kalapján hatalmi jelekkel

ALKOTÓ

Szépséges teremtményem,
változatos, legelső építményem,
ki árnyak s messzeségek
között hasznát veszed az égi fénynek,
amikor szétdobálod
sok, csillagokkal versengő virágod,
mely mind fürdik a fényben,
hulló virágok emberi egében!
Te elemek harangja,
hegyek, sugarak, tenger, szelek hangja,
amelyek hátán szállva
barázdát ír rád a madarak szárnya;
tengerek, óceánok, ahol gyakran
szökkennek pikkelyes halak csapatban;
vakít a sok sugár itt,
mely mind a tűz vad dühével világít;
hegyek, ahol az ember és az állat
mint birtokos gazda kedvére járhat;
mindenek örök harca,
tűz, víz, lég, föld szörnyetegének arca.

Te, aki mindig más vagy,
a mindenséget gyártó boldog gyár vagy,
te csoda, te egyetlen,
akinek minden ott van a nevedben:
Világ, ki hamvaiból, mint a Főnix,
születsz újjá, szólítalak!

VILÁG

Ki szólít?

Ki a föld közepéből,

ALKOTÓ

VILÁG
ALKOTÓ

mely elrejt engem, kiragadsz a mélyből,
és vállamra gyors szárnyat adsz?
Ki hív föl önmagamból, ki adja hangomat?
Én vagyok az, Alkotód és Urad.
Hangomból egy sóhaj, csak annyi vagy.
Kezem egyetlen ráncra formált téged,
s adott formát az anyag sötétjének.
Akkor hát mit parancsolsz? Mit tegyek?
Alkotód vagyok, én teremtettelek.
Ezért ma azt találtam
gondolni, megtapsoltatlak egy előadásban.
Úgy döntöttem, megünnepeltetem
saját hatalmamot, hiszen
csakis az én nagyságom az a pompa,
amelyet ünnepel a természet naponta;
és mert a taps, talán
jogosan, mindig a vidám
és szórakoztató előadásé,
és az emberi élet is színjáték,
ezért komédia legyen,
amit az ég színházadban ma lát velem.
Mivel enyém az ünnep, mert az Alkotó vagyok,
szerveznem kell hozzá egy saját társulatot.
És mert legelsőként az embereket
választottam, hogy a társaim legyenek,
ezért őket kell *a világ*
színházában, amely négy részből áll,
a legmegfelelőbb módon
ábrázolni. Én majd megmondom,
melyik mit játszik, milyen szerepet,
és mert a díszletek és jelmezek

¹ A spanyolban: „La Discreción”. Női szerep, ahogy az egy későbbi utalásból is kiderül.

éppolyan fontosak,
 legyenek szépek és látványosak,
 azt akarom, hogy légy ma bőkezű,
 légy nagyvonalú, jöjjön a derű,
 készüljön itt most olyan látványosság,
 hogy váljék a kétségből bizonyossá.
 Én leszek a mű alkotója, te a színháza,
 az ember pedig a színész, aki játssza.
 Nagylelkű alkotóm, kinek
 hatalmára hajolnak mindenek,
 engednek egyetlen szavára,
 én, a világ nagy színháza,
 teszem, hogy parancsod szerint
 bennem itt megjelenjenek,
 és jelmezüket megtalálják
 mind egyenként az emberek,
 csak azt teszem, ami a dolgom,
 csak végrehajtom, amiért
 hívtál, amit éppen parancsolsz:
 enyém a munka, a csoda tiéd.
 Először is, mert jobb az úgy,
 ha nem látni a díszletet,
 amikor a színészek még
 nem találják a helyüket,
 fekete fátyollal fődök be
 mindent, ne látsszék semmi sem,
 az összekevert anyagokból
 először is káosz legyen.
 Azután a köd majd eloszlik,
 a sötét felhők messze tűnnek,
 megvilágosodik a színház
 (mert ahol nincs fény, nincsen ünnep),
 két oldalról két fény világít,
 az egyik az isteni lámpa,
 a nappal fénye, és a másik
 világít majd az éjszakában,
 az éjszakai fény, amelyben
 ott ég az ezer fényes csillag,
 amely az éjjel homlokán,
 mint egy fénylő homlokpánt csillog.
 A játék első részében majd
 megjelenik a nagy természet
 egyszerű törvényeivel;
 az első a ragyogó évek;
 megjelenik egy kert, csupa
 gyönyörű rajzolat, szép ábra
 és találmány perspektíva,
 hogy aki nézi, csak csodálja,
 hogy is tud ilyet festeni
 tanulás nélkül a természet.
 A még éppen csak rügyező,
 bimbózó virágok kinéznek,
 zavartan meglátják a Hajnalt,
 fényesnek látják és fehérnek.
 A fák ágai megpakolva
 gyümölcscsel, mind jóízű, érett,
 az irigység áspiskígyója
 nem oltott még beléjük mérget.
 Ezer kristály török kavicsa,
 ahogy végigfolyik a Hajnal
 fénye rajtuk, olyanok lesznek,
 mint a sűrűn gyöngyöző harmat.
 És hogy az emberek ege
 még szédítőbben fölragyogjon,
 mint drágakövet fémkeretbe,
 szűz mezők közé kell majd fognom.
 Szükség lesz még magas hegyekre,
 sötét és mély völgyekre aztán,
 lesznek völgyek, lesznek hegyek,
 kanyargó, ravasz folyók partján,

melyek a földbe árkot vájnak,
 s a tenger oldott ölelését
 viszik a szárazföldön széjjel,
 ahogyan futnak szerzte és szét.
 Díszlet nélkül játszunk az első
 jelenetet, aztán majd látod,
 a következő pillanatban
 hogy teremtek köztársaságot,
 országokat hogy alapítok,
 hogy építetek várat és várost.
 Aztán amikor már elég volt,
 mert az egykor vágott hegyek
 fárasztják súlyukkal a földet
 és tömegükkel az eget,
 megváltozik az egész színpad,
 senki, semmi sem menekül,
 mert mindenre, az egész földre
 hatalmas özönvíz terül.
 És azon a hatalmas vízen,
 átszelve dagályát, apályát,
 hullámok és felhők között
 hűz alig látható barázdát
 egy bárka, amely ott lebeg,
 nagy útját biztonságban járja,
 hasa élőkkel viselős:
 lesz ott ember, madár és állat.
 Aztán a jelre, hogy az égre
 felkúszik egy nagy ív rubinból,
 háromszínű hatalmas ív,
 három szín: sárga, tarka, bíbor,
 a hullámok összegyűlt népe
 egyszerre csak mind utat enged,
 enged első törvényeimnek,
 mind szelíd már és engedelmes,
 és láthatóvá lesz a föld,
 ahogyan az igát lerázza,
 ahogyan emeli az arcát,
 amely még szomorú és sápadt.
 Az első felvonás után
 megkezdődik a második,
 az írott törvényé, és ebben
 jutunk új látomásokig,
 ebben történik majd, hogy a
 zsidók, amikor menekülnek
 Egyiptomból, a szőke tenger
 vizén át száraz lábbal kelnek;
 fölturnyosulnak a vizek,
 és feltárul a Nap szemének
 a legismeretlenebb mélység,
 amelybe csak valaha nézett.
 Úgy tűnik, lesz majd két tűzoszlop,
 ezek a sivatagban égnek,
 mielőtt még a vándorok
 az ígéret földjére lépnek.
 És hogy megkaphassa a törvényt,
 Mózeset fönt a Sion hegyén
 magával ragadja egy felhő
 önkívülete közepén.
 És ennek a második résznek
 vad napfogyatkozás alatt
 lesz vége, amely oly tébolyult lesz,
 mint hogyha meghalna a Nap.
 És mindennek tetőfokán
 látni majd, ahogy tántorog
 a kék gömb, s letöröl a színről
 minden színt és párhuzamost.
 És megrezegnek a hegyek,
 megrészegülnek a falak,
 és minden halvány rom lesz akkor,
 omladozó és roskatag.

Elkezdődik a harmadik rész,
és vele mind a jóslatok,
hogy jönnek még nagyobb csodák is,
mert a Kegyelem még nagyobb,
hatalmas törvény, és én ebbe
megyek lassan sétálva át.
És így tehát e három részre
– három törvény és egy szabály –
osztják föl majd az emberek
a világ három korszakát;
míg végül az utolsó lépés,
hogy lényem egész színpadát,
ezt az egész nagy apparátust
egyetlen villám járja át,
egyetlen tűzben ég majd minden,
mert lesz ám tűz is... na de hát
csak dadogok itt összevissza,
micsoda elragadtatás!
Elgondolom csak, és már félek,
elképzelem, s már nem vagyok,
ha újra látnám, megremegnék,
emlékétől is meghalok.
De ne is lássuk ezt a színt már,
e borzalmas pillanatot,
amelyhez hasonlót nem látnak
az eljövendő századok!
Három részen át nagy csodákat
látnak tehát az emberek,
s ahogy megvalósul mind sorra,
én mindegyikben ott leszek.
És mivel a színpadot így már
el is rendeztem, gondolom,
minden kész van; a jelmezekről
te már gondoskodtál, tudom;
előre elképzeltél mindent,
az eljövendő emberek
ott vannak együtt szellemedben,
élvezve helyesléseidet.
A világra belőled jönnek
szerepüket eljátszani,
megjelennek és elköszönnek,
nyitottam két ajtót nekik:
az egyik ajtó lesz a bölcső,
a másik ajtó lesz a sír.
És hogy aztán már játékunkhoz
ne hiányozzék semmi dísz,
a szereplők öltözetéhez
biztosítok mindent, meglásd,
aki a királyt játssza, annak
koszorú és bíborpalást,
a büszke kapitánynak jut majd
fegyver, bátorság, győzelem;
aki meg a minisztert játssza,
iskola, könyvek, értelem.
A szerzetesnek jut szerénység,
bűnben lesz gazdag a gonosz,
a nemes becsületet kap majd,
a polgárok pedig jogot.
Lesz majd paraszt is, aki földjét
verejtékével műveli
– ez egy buta bűn büntetése –,
én adok szerszámot neki.
Aki a nő szerepét játssza,
kap tőlem díszet, ékszereket,
édes méreg lesz ez sokaknak,
veszélyes és tökéletes.
Csak a szegény nem kap majd jelmezt,
az ő szerepe meztelen.
Hogy ne panaszkodhassék egy sem,
hogy nem volt jó a jelmezem,

ALKOTÓ

szerepét mind jól eljátszhatja,
ami kell, mindent felvehet,
aki tehát majd rosszul játszik,
az a saját hibája lesz,
nem az enyém. Együtt van minden,
együtt a ruhák, diszletek,
jöjjetek tehát mind, halandók,
felöltöztetek titeket,
a világ e nagy színházában
játszani szerepeteket! *(Kimegy)*
Halandók, kik még nem is éltek,
de már halandóknak nevezlek,
mert szellememben már léteztek,
bár megszületni még ráértek;
halljátok vagy sem, hogy beszélek,
ebbe a kertbe jöjjetek,
hol babérok zöldellenek;
cédrus és pálma között várlak,
mindegyikötök egy példányt kap,
kiosztom a szerepeket.

*Jönnék: a Gazdag, a Király, a Paraszt, a Szegény, továbbá a Szépség,
az Értelem és egy Gyerek*

KIRÁLY

Itt vagyunk, parancsodra várunk,
Alkotónk, meg sem kell születnünk,
hogy a közeledben lehessünk,
mégis mindannyian itt állunk.
Nincs még érzésünk, nincs tudásunk,
nincs bennünk lélek, erő, élet;
vagyunk mind alaktalan lények,
vagyunk a talpadon a por,
amelyre csak rátaposol,
fújj rá, és attól majd föléled.

SZÉPSÉG

Még csak szellemedben vagyunk,
nem keltünk életre, nem élünk,
nem tapintunk még, és nem érzünk,
jóról és rosszról nem tudunk;
de ha most világra jutunk
eljátszani a szerepünket,
akkor jól van, add ide mindet,
hiszen akkor mire is várunk,
úgysem lehet más választásunk,
mint szépen elfogadni tőled.

PARASZT

Én parancsoló alkotóm,
akit ma itt megismerek,
én is parancsodra leszek,
engem is kezded alkotott;
hogy mit adsz nekem, te tudod,
mert Istenben nincs tudatlanság;
akármilyen szerepet adsz hát,
ha rossz leszek a szerepemben,
magammal lesz bajom, veled nem,
várom nagy Alkotóm parancsát.

ALKOTÓ

Tudom én, hogyha az ember
választhatna, mi legyen,
nem akarna senki sem
szervenadni egy rossz szereppel,
melyben túrni, szenvedni kell;
tudom, mind csak parancsolna,
s arra egyik sem gondolna,
hogy ezek csak szerepek,
még ha azt is hiszitek,
hogy ez már az élet volna.
De én tudom, melyik szerepben
ki lesz legjobb; mert én vagyok
Alkotótok és uratok.
Ki mit játszik, megmondom menten.
Te a Királyt.
(Mindnek odaadja a szerepét)

KIRÁLY
ALKOTÓ

Megtisztelsz engem.
A nőt, így az emberi szépség
szerepét te.

SZÉPSÉG
ALKOTÓ
GAZDAG

Ezt a szerencsét!
Te a hatalmast, gazdagot.
Jó dolog látni a Napot
árnyék nélkül és csak a fényt.

ALKOTÓ
PARASZT
ALKOTÓ
PARASZT

A parasztot pedig te játszod.
Az munka vagy foglalkozás?
Elég munkás foglalkozás.
Abban én rossz leszek, meglátod,
Uram, miért velem csinálod?
Ádám fia vagyok én, persze,
de mégse rakd rám ezt a terhet.
Bár földdel is ellátnál engem,
de az az érzésem, hogy bennem
minden lustálkodásra termett.
Természetemből te is látod,
hogymivel ilyen új vagyok,
folyton csak lopnám a napot,
rossz bérlő volnék, rossz napszámos.
Ha számítana ez a pár szó,
mondanám, hogy „nem akarom”,
de hát te vagy az Alkotóm,
itt állsz előttem elegánsan,
s én az egész előadásban
a legrosszabb leszek, tudom.
Bölcs vagy, ügytelenségemen
segítesz majd, ahogy lehet,
butaságom elszenveded,
sőt, segítesz elrejtennem;
adsz havat és gyapjút nekem,
és én nem panaszkodhatok,
s hogy elnyerjem bocsánatod,
eljátszom, ha már ez jutott,
a szerepemet, de tudod,
csak lassan, mert elfáradok.
Te leszel majd az értelem.
Ezt minek köszönhetem én?
Te koldus leszel és szegény.
Miért épp ezt adod nekem?
Te halva születesz, gyermekem.
Nem valami nehéz szerep.
Így tehát minden szerepet
kiosztottam – most játsszatok!
Az igazságosztó vagyok,
tudom, mi jó neked, neked.
Én, ha lehet, kiexkuzálnám
ebből a szerepből magam,
kárpótoljal valahogyan,
adj mást, mert azt jobban csinálnám;
ha most pimasz volnék, azt bánnám,
hogy’ mondjam, mit is akarok,
jól van, eljátszom, de tudod,
még hogy a koldus szerepét is,
nem mondom, uram, na de mégis,
szóval, hogy éppen ez jutott!
Miért a szegényt kell nekem
játsszanom a komédiában?
Én játszom csak tragédiában,
és a többiek nem? Na nem.
Mikor kiosztottad nekem,
nem adtál-e éppolyan lelket
ehhez, mint bármely más szerephez;
a királyéhoz? Annyi ész?
Olyan testet? Akkor miért?
Micsoda egyenlőtlen rend ez!
Ha más agyagból gyúrtál volna,
vagy rövidebb életű lennék,
adtál volna csekélyebb elmét,

ALKOTÓ
ÉRTELEM
ALKOTÓ
SZEGÉNY
ALKOTÓ
GYERMEK
ALKOTÓ

SZEGÉNY

ALKOTÓ

SZÉPSÉG

ALKOTÓ
KIRÁLY

GAZDAG

ÉRTELEM

SZEGÉNY

PARASZT

ALKOTÓ

SZÉPSÉG

ALKOTÓ

vagy a lelkem más lélek volna,
az ember még arra gondolna,
van rá okod, mondom én;
de így nem vagy, csak kemény,
sőt, kegyetlen, már bocsáss meg,
jobb szerepet adni másnak,
nekem meg csak a szegényt.
Ebben az előadásban
a szegényt játszó színész
– ha van benne lélek, és
és tetterő – a királynak
egyenlő társa, s akárcsak
amaz, ha a szerepét
jól játssza, az itt elég.
Játsszatok jól, te azt, ő ezt,
s jutalmatok egyenlő lesz,
s mindez egyformán nehéz.
Az, hogy a te életedben
több gond lesz, az itt nem számít,
szerep ez is, a király is,
mindkettőt megérdemelten
fizetem majd, szépen rendben
kaptok tőlem fizetséget,
te is megkapod a részed,
s az a lényeg, semmi más,
*hogy csak egy előadás
az egész emberi élet.*
S ha vége a komédiának,
mindenki, aki most itt játszik,
a végén velem vacsorázik,
ha megfelelő feladatának,
a szegénynek vagy a királynak.
Ott már semmi különbség nincsen.
Áruld el, Urunk, milyen címen
kell neveznünk komédiádat,
amelyben örül, aki játszhat.
Dolgozz jól, mert Isten az Isten.
Ezt bizony nem ronthatjuk el,
nagyon titokzatos darab.
Ezért az a legfontosabb,
hogy először próbáljuk el.
De hogy próbálnánk és mivel?
Amíg nincs előadás,
nincs fény, se lélek, se más.
Még mi magunk sem vagyunk.
Hát akkor mit akarunk?
Próba nélkül kész bukás.
Én egyetértek a szegénnyel,
pontosan így gondolom én
(mert a paraszt és a szegény
sokszor lesz még egy véleményen).
Még ha egy darabot elégszer
játsszanak is, ha nem próbáljuk
újra, ha próba nélkül játsszuk,
néha egészen szétesik.
Egy régi darab! Ez pedig
egészen új – hát hogy csináljuk?
Bejelentem, az a szabály,
hogy itt, mivel az ég az ítész,
egyszer mutathatod meg, mint élsz,
egy születés jut, egy halál.
Na de a színész ki-be jár
a színpadon – honnan tudom meg,
mikor jövök, és mikor menjek?
Előre ezt sem tudhatod.
És csak egyszer mutathatod,
hogyan halsz, és hogyan születesz meg.
Legyetek hát rá mindig készen,
hogy véget ér majd a szerep;
mert akkor hívlak titeket.

SZEGÉNY És ha megcsal az öt érzékem?
Ha végszavamra nem lesz végem?

ALKOTÓ Ilyen esetre, ha hibázik
akár szegény, akár király is,
hogy tévedését kijavítsam,
hogy a tudatlant megtanítsam,
Törvényem végzi a sűgást itt;
megmondja, mi a dolgokat,
mit kell tennetek, és így aztán
nem lehet majd panaszotok rám.
Van szabad akaratotok,
a színpad kész, induljatok,
mérjétek le, hogy itt a színen
mennyi az élet – mennyi minden.
Készüljétek. *(Kimegy)*

ÉRTELEM Na, mire vártok?
Menjünk a színpadra!

MIND Tudjátok:
dolgozz jól, mert Isten az Isten.

Ahogy elindulnak, megjelenik a Világ, és megállítja őket

VILÁG Előkészítve minden kellék,
hogy a nézők így végre lássák
komédiánk előadását,
mit játszanak emberi elmék.

KIRÁLY Babért kérek és bíborkelmét.
VILÁG És miért éppen ezt a kettőt?
KIRÁLY Mert én vagyok ez a szereplőd.

Mutatja neki a szerepét, megkapja a bíbort és a koronát, kimegy

VILÁG Tessék, már előkészítettük.
SZÉPSÉG Adj nekem jázmin, rózsát, szegfűt,
szépségemnek egy virágerdőt.
Levelenként és sugaranként
a nap minden fénye kibomlik,
és az én lábam elé omlik
május minden virága önként;
irigyen néz a Nap, mi történt,
ahogy fönt az égen halad,
és mint mikor hajnal hasad,
s a napraforgó fényre vágyik,
fényem virága itt világít,
s az én napraforgóm a Nap.

VILÁG Mi ez a hiúság, kevélység,
így jössz játszani a világra?
SZÉPSÉG Ez a szerepem, mit csináljak.
VILÁG Ki vagy te?
SZÉPSÉG Az emberi szépség.
VILÁG Adj tehát szépséged ékét
kristály és hó, vadrózsa, búza;
légy fényvel, árnyal koszorúzza.
(Csokrot ad neki)

SZÉPSÉG Itt ragyognak rajtam a színek;
talpam alatt virágból szőnyeg,
légy a tükröm, kristály azúrja! *(Kimegy)*

GAZDAG Nekem adjál gazdagságot,
örömet és dicsőséget,
én a gazdagságnak élek,
ez lesz itt a dolgom, látod.

VILÁG Érted darabokra mállok,
összetöröm magamat,
ezüstöt és aranyat
tépek beleimból önként,
amelyeket, mint a fősvény,
öriztem a föld alatt.
(Ékszereket ad neki)

GAZDAG Fennhájzva, gögösen

ÉRTELEM megyek ennyi kinccsel innen. *(Kimegy)*

VILÁG Helyet kérek, és ez minden,
egyszerű a szerepem.
ÉRTELEM Melyik? Árudd el nekem.
VILÁG Az értelmes gondolat.
Akkor fogd bőjtre magad,
és imádkozz rendesen.
(Ciliciumot és korbácsot ad neki)

ÉRTELEM Én vagyok az értelem,
így nekem csak ez marad. *(Kimegy)*

VILÁG Hát te hogyhogy nem nyafogsz?
GYERMEK Szerepedhez mit fogsz felvenni?
Nekem igazán nem kell semmi,
én tőled semmit sem kapok.
Meg sem születek, s meghalok,
nem időzöm hosszabban benned,
mivel éppen csak át kell menjek
a börtönből a sötétségbe,
az elejéről a végére.
Csak egy sirt adj, hogy ott pihenjek.
VILÁG Hát te mit szeretnél kapni?
PARASZT Amit én adok neked.
VILÁG Mutasd csak a szereped.
PARASZT Van eszembe' megmutatni.
VILÁG Ebből csak kiderül annyi,
bunkó, hogy a kenyered
verejtékkel keresed.
PARASZT Azért ekkora csapást!
VILÁG Tessék, fogd ezt a kapát.
(Kapát ad neki)
PARASZT Ezt az örökségemet
Ádám apámtól kapom.
Ádám olyan bölcs volt néha;
tudhatta volna, hogy Éva
bűnözött mint hajadon.
Hiszen ha olyan nagyon
akar, egyen az a nő
egyedül; igen, de ő
mentegette a nejét.
Rosszul játssza szerepét
a túl heves szerető. *(Kimegy)*

SZEGÉNY Már mindnek adtál boldogságot,
elégedettek, láthatod;
nekem adjál bánatot,
adjál fájdalmat és átkot;
mert én szerény vagyok, látod,
nem kérek bíbort, sem babért,
sem ezüstért, sem aranyért
nem könyörgök én neked,
csak segíts meg, ha lehet.
De hát kit játszol? Miért?
VILÁG Szerepem a szomorúság,
SZEGÉNY a szorongás és a bánat,
.....²
a fájdalom, nyomorúság,
az átok, a sírás, bús vágy,
a sóhajok, a nyögés,
a kínlódás, szenvedés,
hogy könyörögjek, zavarjak,
mindig kérjek, sose adjak,
hogy sok legyen a kevés.
A megvetés, a ridegség,
a gyalázat érzete,
a szenvedés szégyene,
nincstelenség, meztelenség,
várni a koldus szerencsét.
És a piszok és az éhség,
örök vigasztalan érzés,
a nehézség és a szomj,

² Hiányzik egy sor az eredetiben.

VILÁG szükség, amely földre nyom: ez mind együtt a szegénység. Neked semmit sem kell adnom. Szegény, ha gádzsó, ha gádzsi, a világtól nem kap gázsit, sőt, inkább vissza kell kapnom ezt a ruhát. Ha én a dolgom jól végzem, te jelmeztelen (*Levetkőzteti*) kell hogy járjál, sőt, meztelen.

SZEGÉNY Jelmezek szomorú világa! Akin ruha van, felruházza, s vetkőzteti a meztelent.

VILÁG Most tehát, hogy a színpadon van hely, lehet játszani már, jöjjön is tehát a király, ki úr nagy birodalmakon; azután a szép hajadon, a kábító, varázslatos, aztán sikeres gazdagok, koldusok és nincstelenek, parasztok és szerzetesek, kiket az imént láttatok, ők játsszák a komédia bemutatott szerepeit, övék ez a színház ma itt, övék a jelmez, a ruha – alamizsna, vásárfia. Isteni Alkotó, neked rendezik ezt az ünnepet az emberek! Nyíljon tehát ketté most a föld, és te lásd a legelső jelenetet!

Zenekíséret mellett egyszerre megnyílik két gömb: az egyikben fénys trónus, ebben ül az Alkotó; a másikon két ajtó: az egyikre bölcső, a másikra koporsó van festve

ALKOTÓ Hogy hirdessem nagyságomat, megrendeztem ezt a napot, Alkotó uratok vagyok; trónomról, hol örök a nap, látnom kell társulatomat. Emberek, akik e szép föld színére jöttök, egy jégből készült bölcsőben, és a síron át távoztok, játsszatok tehát, mert Alkotótok néz az égből.

Bejön az Értelem egy hangszerrel, és énekel

ÉRTELEM Dicsérik a Föld és Ég nagyszerű Urát a Nap, a Hold s a csillagok és mind az illatos virágok, a földön színes betűk, dicsérje őt a fény, a jég, a tűz, és harmatos és zúzmárás levelek, a tél és a nyár, és ami csak van, mindenütt, mert övé az az égi tekintet, jót ő jutalmaz, és rosszat ő büntet.

ALKOTÓ Semmi sem szól számomra szebben, mint ez a himnusz, melyet Dániel börtönében is énekelt, hogy így védekezzen a szellem Nabukadnezár dühe ellen.

VILÁG Dicséretet ki zeng ma itt? De már látom, megjelenik a törvény, hogy szóljon; a hangja gyorsan száll, hogy nagyságod zengje. Látod, már fölemelkedik

a Föld arca fölé, magasra.

Megjelenik és a Világ fölé emelkedik a Kegyelem Törvénye egy emelkedő dobogón, kezében a szerepe

TÖRVÉNY Én a Kegyelem Törvénye vagyok, köszöntöm ezt az ünnepi napot, hogy a tévelygőt jó útra vezessem, minden együtt van ebben a szerepben, az egész játék, amelyikben két rövid sor is elmond mindent, és ekképp szól ez a szerep: *Felebarátodat szeresd, s dolgozz jól, mert Isten az Isten.*

VILÁG Szájából elhangzott a szó, a törvény lesz majd a sűgő; őbenne én győzök, mivel a törvény engem képvisel. Néző leszek most, semmi más. El is hallgatok, mert azonnal kezdődik az előadás.

Jön a Szépség és az Értelem a bölcsővel díszített ajtón

SZÉPSÉG Gyere, sétáljunk itt a réten, lakjuk be május otthonát, élvezzük a hízogó napfényt, hallgassuk meg édes szavát; csak mi ketten ismerjük egymást, nincs a közelben senki más, csak a ragyogás és a fények, csak a sok-sok színes virág.

ÉRTELEM Tudod, hogy jobb szeretek itthon, minek is mennék bárhová, minek megtörni a nyugalmat, megnyitni zárkám ajtaját?

SZÉPSÉG Csupa szigorúság, merevség, önfegyelem és semmi más? Legalább egy napig örüljél! Mire való a sok virág, amit Isten adott, ha nem, hogy élvezhessed szelíd szagát, a varázslatos illatot? Mért alkotta sok madarát, a sok bűvös dallamot játszó tollakból való citerát, ha nem azért, hogy hallgasd őket? Minek a dísz, a cícomák, ha nem azért, hogy megzavarják az egyformaság ritmusát? Minek is alkotott gyümölcsöt, és adta édes illatát, ha nem azért, hogy majd ez adja az étel ízét, zamatát? Adott eget, hegyet és völgyet; hát miért van a napvilág, ha nem azért, hogy a szem lássa? Énnekem úgy tűnik tehát, hogy hálátlanság nem szeretni ezt a sok isteni csodát.

ÉRTELEM Örülni és csodálni őket, igen, az jó, de semmi más. Es mindezekért hálát adni; de mindezt te se úgy csodáld, ahogy mondod; nem azért vannak teremtmények, hogy a világ szépségét nézzék, s a Teremtőt közben ne dicsérik tovább. Én nem hagyom el ezt a házat; a vallás kell csak, semmi más.

SZÉPSÉG Beletemetkezem hitembe,
Értelem vagyok és tudás.
A Szépség vagyok, látni jöttem,
és hogy örüljön, aki lát.

Szétválnak

VILÁG Nem sokáig maradtak együtt
a Szépség és az Értelem.

SZÉPSÉG Szédítse meg a hajam, és
szédítse el a szerelem
azt is, akiben nincsen érzés,
aki langyos és szívtelen.

VILÁG Az egyik pontosan játszik,
de a másik szintelen.

ÉRTELEM Mit tegyek, hogy jól használjam
az eszemet?

SZÉPSÉG Hogy minden szíven
győzzön a szépség, mit tegyek?

TÖRVÉNY *(énekel)* Dolgozz jól, mert Isten az Isten.

VILÁG Mi hallottuk ezt a sűgást, de
a Szépség nem figyelt szerintem.

GAZDAG *(jön)* Bőségesen adott nekem
az Ég birtokot és hatalmat,
bőségesen költekezem,
és életem gyönyörben gazdag.
Semmi sem elég jó nekem,
megkívánom, amit csak adhat
az élet; mind megkóstolom,
és terül és ürül az asztal.
Jöjj, lustaság, és jöjj, öröm,
legyen az ágyam Vénusz ágya,
legyen úr öt érzékemen
az élvezetek örök vágya,
becsvágy, falánkság és irigység.

PARASZT *(jön)* Mondjátok, van-e, aki nálam
többet dolgozik? Én töröm meg
azt, aki az övét kínálja,
de csak így adja azt – a földet.
Így lesz enyém a gabonája.
Az arcát karcoló ekének
én vagyok örökös szolgája,
jóságáért megfizetek,
mert nincs ingyen az adománya.
Fegyverem saraboló, sarló,
küszködöm tőkével, kapával,
szőlőkacsokkal, búzaszemmél,
gereblyével és gabonával.
Április és május havában
vagyaim olthatatlanok,
ha a vizet elveszik tőlem,
akkor nagyon rosszul vagyok.
Persze folyton meg is sarcolnak,
van adó és van járadék,
fegyvert is szegezzenek rám, ha
kicsit is ellenállanék.
De mert megdolgozom keményen,
és megizzadok mindenért,
pénzéért adom munkám gyümölcsét,
és én szabom meg, mennyiért.
Néha emelkedik az ára,
nem érdekel, mit mondanak,
akik megvásárolják tőlem,
és úgylis szidnak napra nap.
Ha szárazság lesz áprilisban,
és kérem Istent, hogy legyen,
az én gabonám kincset ér majd,
meg kell alkudniuk velem.
Én leszek az egész vidéken
a leggazdagabb, és irigyen
néznek majd – de szükségük lesz rám.

Hogy ne tűnjek fel túl rossz színben,
vajon mit tegyek, hogy lesz legjobb?

TÖRVÉNY *(énekel)* Dolgozz jól, mert Isten az Isten.

ÉRTELEM Nem hallottad, mondd, a sűgást?

PARASZT Nagyot hallok, láthatod.

VILÁG Nem enged a negyvenyolcból.

PARASZT Még csak negyvenhét vagyok.

SZEGÉNY *(jön)* Ki látott már az enyémnél
nagyobb nyomort a világon?
A szabad ég alatt élek,
fekszem földből készült ágyon.
És bár az egész nagy égbolt
ott áll fölöttem tetőnek,
nem véd meg a tűző naptól,
és a hidegtől se véd meg.
Éhezés sújt, szomjúság sújt,
Istenem, adjál türelmet!

GAZDAG Mit tegyek, hogy kimutassam
gazdagságom?

SZEGÉNY És én, hogy minden
csapást el tudjak viselni?

TÖRVÉNY *(énekel)* Dolgozz jól, mert Isten az Isten.

SZEGÉNY Engem ez a hang megvigasztal.

GAZDAG Ezzel szemben hogy farszt engem!

ÉRTELEM Jön a király ide a kertbe.

GAZDAG Nem szeretek a dicsőségen
osztózni senkivel.

SZÉPSÉG Előtte
kell megmutatnom a szépségem,
vajon hatok-e rá majd úgy, hogy
végül szerelmesen becézzen?

PARASZT Elbújok; eszébe ne jusson,
ha meglátja öltözetem,
hogy rám bizzon valami munkát.
Még csak az hiányzik nekem.

KIRÁLY *(jön)* A föld kis provinciái
nagyon is szűk határt szabnak
itt, ezen a lenti gömbön
hatalmas birodalmamnak.
Amit a tenger körülvesz,
amit a nap megvilágít,
mindnek én vagyok gazdája:
enyém az egész világ itt.
Vazallusaim letérdelnek,
ahol járok, az enyém minden,
mi kell még nekem a világon?

TÖRVÉNY *(énekel)* Dolgozz jól, mert Isten az Isten.

VILÁG Mindnek a legjobbat sűgja
ez a sűgó, azt kell hinnem.

SZEGÉNY Nyomorúságom mélyéről
irigykedve nézek minden
örömöt és boldogságot.
A király a méltóságot
élvezi, és nem gondol rá,
hogyan segíthetne mások
baján erős hatalmával.
Itt páváskodik a szépség,
s nem tudja, hogy a világon
van fájdalom, és van ínség.
Az apáca, aki folyton
imádkozik egyre-másra,
Istent szolgálja ugyan, de
kényelmes házban szolgálja.
A paraszt, aki a földről
fáradtan hazatér, asztalt
talál otthon, megterítve,
még ha persze nem is gazdag;
a gazdagnak mindenből van
fölsőlege; a világon
egyedül nekem nincs semmim,
jövök hát, és megpróbálom,

ők megvannak nélkülem, de
 nélkűlök én – haljak éhen?
 A Szépséghez fordulok hát.
 Az Istenért, adjon, kérem,
 alamizsnát.

SZÉPSÉG Szép források,
 ti legyetek az én tüköröm,
 melyik ékszer áll legjobban?
 Hogy fésüljem a hajfürtöm?
 Nem lát engem?

SZEGÉNY VILÁG Ostoba vagy.
 Észre sem veszi, hát nem látod?
 Hogy is venne észre téged?
 El van ájulva magától.

SZEGÉNY Magának nagy vagyona van,
 maga adjon alamizsnát.

GAZDAG Nem tud másutt kopogtatni?
 Miért éppen engem piszkál?
 Menjen az udvar sarkába,
 ott kopogtasson; remélem,
 ide többet nem mer jönni.

SZEGÉNY Ne bánjon velem keményen.
 GAZDAG Menjen innen, boldogtalan.
 SZEGÉNY Aki költhet esztelen
 kénye-kedvére, nem ad
 egy kis alamizsnát?

GAZDAG Nem.
 VILÁG A gazdag és a szegény:
 pont, ahogy a nagykönyvben.

SZEGÉNY Az én inségem mögött
 nem áll sem törvény, sem ok,
 merész és bátor leszek.
 Felség, hozzád fordulok!

KIRÁLY A jótétügyi miniszter
 fontos feladata ez.

VILÁG Lelkiismeretét nyugtatandó
 tart a király minisztereket.

SZEGÉNY Maga paraszt, aki az Isten
 áldásából hogyha elvet
 egyetlen szem gabonát is,
 végül sokszor annyit nyerhet,
 segítsen, magától kérek
 alamizsnát.

PARASZT Persze, adott
 Isten magot, de én magam
 vetek, aratok, izzadok.
 Nem szégyelli magát, hogy egy
 ekkora nagydarab ember
 kéreget? Dolgozzon inkább!
 Jár-kel itt, mint egy gazember.
 És ha nem tud már mit enni,
 fogja meg a kapát bátran,
 dolgozzon a kenyéréért.

SZEGÉNY Ebben a komédiában
 a szegény szerepét játszom,
 nem a paraszt szerepét, na.

PARASZT Ide hallgasson, barátom.
 Az Alkotó nem azt írta
 elő, hogy csak lustálkodjon.
 Az izzadság és a munka
 jól illik a szerepéhez.

SZEGÉNY Az Istenért, milyen önzők
 vagytok ti mind, testvéreim.

PARASZT Maga meg követelődöz.
 SZEGÉNY Nyújtson nekem némi vigaszt.
 ÉRTELEM Fogja ezt, és bocsásson meg.

(*Kenyeret ad neki*)
 SZEGÉNY Asszonyom, maga kellett, hogy
 nekem alamizsnát adjon,
 a kenyeret, ami étet,
 a Hittől kellett megkapnom.
 Jaj nekem!

ÉRTELEM Mi az, mi történt?
 KIRÁLY Hát
 SZEGÉNY azt hiszem, valami baj van.
 A Hit rosszul lett, és szenved.³

A Hit összeesik, a Király kezét nyújtja felé

KIRÁLY Kérem, engedjék, hogy tartsam.
 ÉRTELEM Úgy is kell; csak maga tudja
 megőrizni őt a bajban.

ALKOTÓ Persze kijavíthattam volna
 a hibákat, hisz láttam mindent,
 de hát ezért adtam nekik
 emberi szenvedélyeikben
 szabad akaratot, hogy ők
 maguk legyenek tetteikben
 méltók hozzám; megengedem
 mindnyájuknak, hogy szerepükben
 szabadon játsszanak, míg én
 mindent jól megfigyelek innen
 ebben a nagy felfordulásban,
 ahol összedolgozik minden,
 és törvényem így sűg nekik:

TÖRVÉNY (*ének*) *Dolgozz jól, mert Isten az Isten.*
 (*Próza hangon*)
 Mindegyiket külön-külön
 figyelmeztettem, de hiába.
 Nem hallják meg a hangomat.
 És az a bűnük, hogy hibáznak.
 (*Ének*) *Felebarátodat szeresd,*
s dolgozz jól, mert Isten az Isten.

KIRÁLY Meggondolva, hogy ez az élet
 színjáték, és azt is, hogy minden
 szereplője egy közös úton
 jár, most megtehetnénk szerintem
 az útnak egy simábbik részét:
 beszélgessünk el itt a színen.

SZÉPSÉG Mivé is lenne a világ, ha
 nem beszélgethetnénk szelíden.

GAZDAG Mindenki mondjon egy mesét.
 ÉRTELEM Az unalmas volna. Úgy vélem,
 jobb, ha mindenki elmeséli,
 hogy mit lát a képzeletében.

KIRÁLY Én hatalmas birodalmakat látok,
 nagyságot, méltóságot, dicsőséget,
 melyekkel a változatos természet
 ebben a nagyszerű térben megáldott.
 Enyém a sok vár, enyém a sok város,
 hűbéreseimnek hívom a szépséget.
 Kire milyen sorsot szabott a végzet,
 gazdagok egyesek, alázatosak mások.
 Ilyen erős, sokfejű és sokféle
 szörnyeteget hogy kormányozni tudjak,
 halmozzon el hát az ég figyelmével.
 Adjon tudást uralmam sikeréhez,
 hogy meghajoljon mind egyetlen úrnak;
 egy igában ennyi nyak alig fér el.
 Az uralkodáshoz kellő
 salamoni tudást kér.

VILÁG

³ Az Espasa-Calpe-kiadásból ez és az előző sor hiányzik, a Biblioteca Virtual Miguel de Cervantesről (az internetről) letöltött szövegben azonban megtalálható, és így hangzik:
 „alguna tribulación
 que la Religión padece.”

Kint, a koporsó felőli oldalon szomorú, éneklő hang szólal meg

HANG Roskatag birodalom királya,
gőgödből legyen most elég,
mivel a világ színházában
a te szereped véget ért.

KIRÁLY Azt mondja egy szomorú hang,
hogy a szerepem véget ért.
Elhallgatott, és elhagyott már,
és eltűnt, se szó, se beszéd.
Véget ért a szerepem, de
hol menjek most kifelé?
Mert azon az első ajtón,
ahol bölcsöm rengették,
jaj nekem, nem mehetek már
vissza többé soha én.
Egyetlen lépést sem tudok
tenni a bölcső felé.
Mind a sír felé vezet, mint
folyó a tenger felé,
mint folyóból szökött forrás
vissza a folyó felé;
mint forrásból szökött csermely
vissza a forrás felé;
mint középről kijött ember
közepéhez visszatér,
s mégsem az lesz, aki rég volt;
milyen zavar ez, nagy ég!
Isteni, nagy Alkotóm, ha
szerepem már véget ért,
oldozz fel a bűneimből,
minden bűnöm bánom én.

Kimegy a koporsó felőli ajtón, mindannyian itt mennek ki majd

VILÁG Bocsánatot kért a király,
szerepét jól fejezte be.

SZÉPSÉG Nemesei vették körül,
és sok pompa és tisztelet,
és meghalt.

PARASZT Ettől még májusban
lesz a mezőn öntözni víz,
ha jó év jön, egy király nélkül
lehet akár jobb dolgunk is.

ÉRTELEM Akárhogy is, ez megrendítő.
SZÉPSÉG Zavarba ejtő, igazán.
Mit tegyünk nélküle?

GAZDAG Folytassuk
beszélgetésünket tovább.
Mondd el nekünk, vajon te mit látsz.

SZÉPSÉG Jól van, akkor figyeljetek.

VILÁG Milyen hamar vigasztalódnak
az élők, hogyha meghal egy!

PARASZT Hát még hogyha az, aki meghalt,
hagyott rájuk épp eleget.

SZÉPSÉG Bájós és tiszta szépségemet látom,
nem kell más győzelem, a királyt nem irigylem,
szebb az én birodalmam, és túl van minden
hatalmas országon és hét határon.
A király az életeken úr, én másom:
a lelkeken; és igazán azt kell hinnem,
hogy aki a lelkeken úr, azé itt minden,
a szépség vagyok, és nagyobb az én országom.
A bölcsök azt mondják, az ember „kis világ”,
ha birodalmam ebbe a világba helyeztem,
ebben is lesz majd ég, lesz benne föld;
az én istenségem azt mondhatná tehát,
hogy aki az embert kis világnak nevezte,

VILÁG

HANG *(énekel)*

SZÉPSÉG

HANG *(énekel)*

SZÉPSÉG

VILÁG

PARASZT

ÉRTELEM
SZEGÉNY

GAZDAG

PARASZT

VILÁG

az kis mennyországnak nevezhetné a nőt.

Nem volt igaza Ezékielnek,
aki azt mondta, hogy a góg
ocsmányabb még a szépségnél is.
Ő nem ismerte ezt a nőt.

Minden emberi szépség csak
olyan, mint egy kis virág.
Hervadj el, mert itt az éjjel,
és nem akar várni rád.

Haljon meg rögtön a szépség,
mondja egy dal szomorúan.
Meg ne haljon, meg ne haljon,
inkább viragozzék újra.
De jaj nekem! Lehet fehér,
lehet vörös az a rózsza,
ha már a nap melegétől
a szirmait kibontotta,
hullatni kezdi a szirmát,
elhervad mind; a kinyíló
rózsát nem fogadja vissza
többé már a rózsabimbó.
De számít, hogy a virágok
elhullnak a tűző napban,
bár még piroslottak reggel,
bár még virultak hajnalban?
Hát talán hasonlít hozzám
egy virág? Az nem lehet.
Én – és egy virág, amelynek
lét és nemlét egyre megy?
Nem, mert én egy olyan tartós
szépségű virág leszek:
a Nap látta születésem,
de nem látja végemet.

Örök vagyok, hogy halhatnék
meg? Hang, erre mit felelsz?
Hogy halandó tested rejti
halhatatlan lelkedet.

Ilyen különbségtételre
válaszolni nem lehet.
Onnan, a bölcsőből jöttem,
és a sír felé megyek.
Sajnálom, hogy nem játszottam
jobban ezt a szerepet. *(Kimegy)*
Jól fejezte be szerepét, mert
bűnbánóan fejezte be.
Friss volt és üde volt a Szépség,
díszítette sok ékszere,
és meghalt.⁴

Így is jut húsvétra
kenyér és bor, és lesz malac,
nekem nem hiányzik a Szépség,
hogy mostantól már elmarad.
Igazán nagy szomorúság ez.
Ráadásul mennyire fáj.
Most akkor mit tegyünk?

Folytassuk
beszélgetésünket tovább.
Én munkámban pontos vagyok,
hogy ne érjen meglepetés,
a korai meleget és
a túl későn jövő fagyot
átvészelem; a hanyagot
megszidom én, bár lelke rajta,
de mért szégyenkezzem miatta?
Hogy az új termést a mezőnek
köszöni meg, a gazdag földnek,
s nem az Istennek, aki adta.
Elismeri az adósságát

⁴ A Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes szövege szerint ezt a két és fél sort a Gazdag mondja.

SZEGÉNY – ez már-már olyan, mint a hála.
Rendes ember ez a paraszt,
bár az előbb hogy nekem támadt.

HANG (énekelt) Véget ért már földi munkád,
nincs itt több dolgod, paraszt,
merre lesz majd másik földed,
csak az Isten tudja azt!

PARASZT Ha az ilyen ítéletre
lehet még fellebbezés,
engedd meg, ítéljen rólam
egy felsőbb bírói szék.
Hogy ne éppen most haljak meg,
várjunk ki egy jobb időt,
legalább jó állapotban
maradjon itt ez a föld;
mivel, ahogy már megmondtam,
lusta egy paraszt vagyok,
ahogyan mutatja ezt jól
a sok bogáncs és a gyom,
mert a mindenféle fű itt
már olyan magasra nőtt,
távolról el nem találják,
szóló-e vagy búzaföld.
Csodálják a szomszéd földjét,
hogy mekkora az a búza,
az enyém meg szinte törpe,
a göröngyből ki se bújna.
Azt mondhatja, aki hallja,
éppen itt az alkalom,
hogy meghaljak, úgy sincs termés,
erre csak azt mondhatom:
– Még akire sokat hagytak,
az se mindig teljesíti
szülei végakaróját,
hát mit tesz, akire semmit?
De nincs idő tréfálkozni,
az a hang meghalni hív,
és hogy azonnal lenyeljen,
a sír szája nagyra nyílt,
ha szerepem nem játszottam
kötelességem szerint,
szánom-bánom, hiszen félek,
és ez bűnbánatra int. (Kimegy)

VILÁG Azt hittem, egy faragatlan
fickó, de halála intő
példa: én voltam tudatlan.
Szépen végezte és méltón.

GAZDAG A kapát és az eke szarvát,
port, fáradságot, izzadságot
mind itt hagyta ránk a paraszt.
És hozzá a szomorúságot.
Jaj, fájdalom!

SZEGÉNY Vigasztalanság!
ÉRTELEM Jaj, sírás!
SZEGÉNY Zavar és homály.
ÉRTELEM Most akkor mit tegyünk?
SZEGÉNY Folytassuk
GAZDAG beszélgetésünket tovább.
És én is azt mondom, sajnálom,
ahogy az egész társaság.
Ki ne fájlalna, hogy az élet
éppen olyan, mint egy virág,
mit hajnalban születni lát,
és alkonyatra semmivé lesz?
De ha már ilyen rövid lét ez,
örülünk rövid életünknek,
míg van ideje örömünknek,
csináljunk a hasunkból Istent,
együnk-igyunk, élvezzünk mindent,
hiszen holnapra véget érhet!

VILÁG Csak pogányoktól jöhet
az efféle híg beszéd.
Megmondta már Ézsaiás.
És ki folytatja most?

ÉRTELEM Én.
SZEGÉNY Uram, töröld el a napot,
melyen világra jöttem én.
Ne csillogjanak csillagok
fogantatásom éjjelén.
Én csupa fájdalom vagyok.
Ne világítson tiszta fény
a homályos felhőkön át;
csak árnyék legyen és sötét,
ne győzze le a fényes ég
az erőszakos éjszakát.
Az éjjel sose érjen véget,
és legyen félelmes és szörnyű,
maradjon itt, az égi fények
ne üssék át sohasem könnyű
dárdáikkal a sötétséget.
Egy élő, égő villám villog,
megfesti az eget vörösre,
a Nap is elbújt már örökre,
és éjjel sincs se Hold, se csillag.
Uram, habár én elesetten
élek, de jaj, nem azért történt,
hogy ennyire kétségbeestem,
hanem csak mert beláttam önként,
hogy mekkora bűnben születtem.
Amit mondott, arról csakis
a kétségbeesés tehet.
Jób is a bűnt megátkozva
a napot átkozta meg.
HANG (énekelt) Száma van a szerencsének
és a fájdalomnak is,
szerencséről, fájdalomról
számot adtok ketten itt.
Jaj, nekem!
Milyen öröm!
GAZDAG A hangtól, amely hív minket,
nem rezzentél össze?
SZEGÉNY Nem.
GAZDAG Nem akarnál szökni?
SZEGÉNY Hidd meg,
megremegni, félni annak
van oka, aki az Istent
mint egy embert féli, és
nem tudja, hogy Isten – Isten.
De ha egyszer hiába futni?
Hiszen láttad, ellene mit sem
tehet a föl Kent hatalom,
sem a szépség, semmilyen címen;
hát hová szökne a szegénység?
Inkább hálás vagyok, hisz innen
kezdve többé nem szenvedek,
véget ér fájdalom és minden.
GAZDAG Nem sajnálod itt hagyni a
színházat?
SZEGÉNY Semmi örömet
nem hagyok itt a színházban, hát
boldogan és önként megyek.
GAZDAG Én fuldokolva. Itt kell hagynom
birtokomon a szívemet.
SZEGÉNY Milyen öröm!
GAZDAG Jaj, szomorúság!
SZEGÉNY Milyen vigasz!
GAZDAG Milyen hideg!
SZEGÉNY Milyen boldogság!
GAZDAG Milyen érzés!
SZEGÉNY Mily szerencse!

GAZDAG Milyen rideg!

Mindketten el

VILÁG Milyen másképp megy meghalni a gazdag és a szegény!

ÉRTELEM Nem maradt a színpadon más többé, egyedül csak én.

VILÁG Ne csodálkozz, mindig is a hit tart bennem legtovább.

ÉRTELEM A hit sosem érhet véget, de én igen; semmi más nem vagyok, csupán egy hívő, és nem a Vallás maga. Még mielőtt a hang hívna, szól bennem a sír szava, hiszen én már életemben eltemettem magam. Mára, mint holnap az Alkotó, én lezárom komédiánkat. Javuljatok meg holnapra, látva a mai hibákat.

Lezárul a Föld gömbje

ALKOTÓ Érdemük szerint ígértem díjat vagy büntetést nekik, most meglátják, ki hogyan játszott, mit kap tőlem melyik-melyik.

Lezárul az égi gömb, és bezárja az Alkotót

VILÁG Rövid egy darab volt! De hát mikor volt hosszabb az élet komédiája? Hiszen az csak ennyi, a legfőképpen annak, aki jól meggondolja, mi más is az egész: bejönni és kimenni? Elhagyták már mind a színpadot sorra, a formából, amely övék volt, semmi nem maradt más nekik, mint az első anyag: porként jöttek belém, porként távozzanak. Most visszaveszek tőlük majd minden dísz és ékszer, amit adtam nekik, és amelyet viseltek itt az előadásban, hiszen végére értek, s csak addig volt övék, amíg itt szerepeltek. Megállok az ajtóban, vigyázok, ha kilépnek, árnyékom át ne lépjék, amíg meg nem feleltek, amit viseltek, mindent vissza is adjanak: porként jöttek belém, porként távozzanak.

Jön a Király

KIRÁLY Hát milyen szerepet játszottál te, aki elsőként kerülsz a kezem közé, mondjad?

VILÁG Ki voltam, a világ ily könnyen feleli?

KIRÁLY A világ nagyon gyorsan elfelejti a voltat. Az voltam pedig én, aki eldöntheti, meddig süssön a Nap, és körülvevett a pompa, hajnaltól, amikor átöleltek a fények, alkonyatig, mikor már az árnyak becéztek. Ítéltem, uraltam, bírtam sok népet; láttam, vállaltam, viseltem sok gondot; találtam, őriztem, hagytam sok emléket; diadal, győzelem, hódítás is volt sok. Pártoltam, óvtam, védtem sok protezsémet, tettem, betűm, szavam történelemmé forrott. Ölelt, befedett, körülvevett a drapéria, s hatalmam bíbora, jogara és babérja.

VILÁG Most hagyd el, tedd le, add át a koronádat; felségedet vedd le, veszítsd el, felejtsd el: *(Leveszi róla a koronát)* fordulj meg, indulj, vidd üres formádat,

KIRÁLY az élet játékból meztelenül menj el. A bíbor, amelyről jártatod a szádát, nemsoká mást borít, másé lesz minden rendjel, az én kezem kegyetlen, sosem lesz tiéd újra hatalmad bíbora, jogara és babérja.

VILÁG Mondd, sok szeretett díszemet nem te adtad? Hogyhogy elveszed, amit nekem adtál? Nem adtam neked, csak kölcsönbe kaptad, addig, amíg nálam királyt játszottál. A felséget, pompát most visszaadjad, hadd adjam át mindet másoknak most már. Hát nem félted saját nagyszerű híreidet, ha csak úgy tudsz adni, hogy vissza is veszed? És mi marad nekem, mi jut nekem belőle, hogy a királyt játszottam itt ezen a világon? Az Alkotó megmondta ezt nektek jó előre: a díj vagy büntetés attól függ, hogy csinálod. Nem az én dolgom, hogy megítéljem, kérd tőle, hogy megmondja, melyiktek hogyan játszott; nekem csak ruhádat kell visszaadnod, ahogyan jöttél, úgy is kell elhagynod.

Jön a Szépség

SZÉPSÉG Te kit játszottál? A bájt, a szépséget.

VILÁG Mit kaptál tőlem? Szép alakot, arcot.

SZÉPSÉG Hol van most? A sírban eszik a férgek.

VILÁG Mondhatom, hogy ez nem sokáig tartott. Itt aztán ámulhat a nagy Természet, hiába őrzöm én itt ezt az ajtót, amit adtam, már nincsen a helyén: nem lett tiéd, s nem kaptam vissza én. A király visszaadta méltóságát, itt hagyta bennem nagyságát és fényét. A szépség nem adja meg tartozását, gazdájával együtt meghalt a szépség. Nézz a tükörbe. Látom képem mását. Miért nem adod vissza arcod ékét, amit kölcsönbe adtam? Visszakérem. Minden lent maradt ott a sírban, mélyen. Ott maradtak a színek és az árnyak, ott maradtak a rózsák és virágok, ott maradt a jázmin és a korall nyak, összetörték márványok és kristályok. Meggömbültek a tökéletes vállak, elmosódtak a célok és az álmok, ott maradt a ragyogás, ott a fények, nem találsz ott már se árnyat, se képet.

Jön a Paraszt

VILÁG Te ki voltál, gazember?

PARASZT Ha gazember, ne rémüldözz, hisz csak kényyszerből voltam, paraszt voltam, s ezzel a két kezemmel, akárhogy is nevezz, neked dolgoztam. Engem a sok ficsúr csak gúnynevekkel illet, mert én csak hajlongok a porban; az vagyok én, akire más szava nincs senkinek, csak *az, te és maga*. Hagyd itt, amit adtam. És mit adtál nekem? Hát adtam egy kapát. Nahát, micsoda érték! Tetszik vagy sem, ezzel fizetsz, igen. Belehasad a szív, de igazán, na nézzék, ha látja az ember, hogy a világ milyen, hogy az embertől a kapát is visszakérjék!

Mit is akar még tőlem ezzel az egy kapával?
Hogy az ember még azt sem viheti el magával!

Jön a Gazdag és a Szegény

VILÁG És ott ki megy?
GAZDAG Hát az, aki sosem akart elmenni belőled.
SZEGÉNY És az is, aki mindig elvágott belőled.
VILÁG Nem értem, hogy lehet ennyi különbség kettőtök között! Elmondánatok?
GAZDAG Én gazdag voltam, nem volt gondom semmi.
SZEGÉNY Rajtam pedig szegénység ült és átok.
VILÁG Na, kérem díszetek. *(Leveszi róluk)*
SZEGÉNY De most bezzeg jól állok: nem sajnálom itt hagyni a világot.

Jön a Gyermekek

VILÁG Játsszani jöttél, de elmentél innen –
hogyhogyan nem láttunk a komédiában?
GYERMEK Az életemet rögtön sírba vittem.
Elvetted úgy, hogy még alig volt nálam.

Jön az Értelem

VILÁG Amikor megjelentél itt a színen,
mit kértél, mondd, az élet kapujában?
ÉRTELEM Vallást, hitet, engedelmes türelmet,
vezeklést, önkínzást és önfegyelmet.
VILÁG Add át őket; még rám fognak néhányan,
hogy kivételt tettem itt egyesekkel.
ÉRTELEM Nem akarom; mert ebben a világban
hogy ima, érzés itt maradjon, nem kell;
magammal viszem őket, jobb lesz nálam;
nem bír az ember a szenvedélyekkel.
Lássam, elveszed-e, ki az erősebb?
VILÁG Jótetteid nem vehetem el tőled.
Csak ezeket viszik el a világból.
KIRÁLY Kinek volt nálam nagyobb királysága!
SZÉPSÉG Nagyobb szépséget nálamnál ki gyászol?
GAZDAG Kinek volt nálam nagyobb gazdagsága!
PARASZT Kinek jutott nálam több a munkából?!
SZEGÉNY Kinek jutott nagyobb szenvedés átka?
VILÁG Már késő bánat ez, ne rémüldözsetek,
holtában az ember nem nyer új érdemet.
Begyűjtöttem a királyi felséget,
eltöröltem már a szépség tükélyét,
megtörttem a hiú nagyképűséget,
kapa és jogar egyenlő lett végképp;
most az igazság színpadára léptek,
ez a színpad itt csak költészet és kép.
KIRÁLY Másképp fogadtál minket itt a földön,
mint ahogy elküldesz.

VILÁG Megmagyarázom rögtön.
Amikor az ember kap valamit a sorsa
kegyéből, akkor így tartja kezét,
ilyenformán, és amikor mogorva
arccal eldobja, így fordítja, nézd;
így tartva, mint a bölcső, olyanforma,
áll rendesen, szájával felfelé;
de megfordítva – mint egy sírhalom.
Bölcsőként várlak, sírként búcsúzom.
SZEGÉNY Ha már a világ, a zsarnok
közepéből kidob minket,
menjünk el a vacsorára,
amelyet mint fizetséget
ígért nekünk az Alkotó.
KIRÁLY Hát engem már te is megvetsz?
Így elindulsz előbb, mint én?
Szolgám voltál, elfeledted

SZEGÉNY

GAZDAG

SZEGÉNY

SZÉPSÉG

ÉRTELEM

GAZDAG

PARASZT

GAZDAG

SZEGÉNY

ALKOTÓ

Mindketten fölmennek

SZEGÉNY

ÉRTELEM

KIRÁLY

ALKOTÓ

máris, te nyomorult koldus?
Olyan nehéz emlékezned?
Itt, a síri jelmeztárban
vége már a szerepednek,
itt mind egyenlőek vagyunk.
Ami volt, nem számít többet.
Tegnap alamizsnát kértél
tőlem, ezt is elfeledted?
És te sem emlékszel rá, hogy
nem adtál?

Én sem jelentek
semmit? Hogy mivel tartoznál
vagyonomnak, szépségemnek?
Idekint a jelmeztárban
mindannyian egyenlőek
vagyunk, egy halotti lepel
senkit sem különböztet meg.
Még elindulsz itt előttem,
fickó?

Mi értelme ennek?
Mehaltál, és nem vagy már, csak
árnyéka saját fényednek.
Nem tudom, az Alkotótól
miért félek, mért ijeszt meg.
Te Ég és Föld Alkotója,
itt van az egész sereglet,
akik az emberi élet
játékában szerepeltek,
jöttünk a nagy vacsorára,
azt mondtad, ezzel fizetsz meg,
trónod függőnye megnyíljon,
kérünk most téged, jelenj meg.

Zenére ismét megnyílik az égi gömb, benne egy asztal kehellyel és ostyával. Az Alkotó az asztalnál ül. Jön a Világ

Ez az asztal tirátok vár,
rajta ostya, amit az ég
csodál, és a pokol tisztel,
de fontosabb megtudni még,
ki fog velem vacsorázni
ma este itt közületek,
mert aki társulatomból
rosszul játszott egy szerepet,
hogy majd mindig emlékezzék
arra, amit vele tettem,
a jóra, könyörületre,
az nem tarthat most velem, nem.
Jöjjön velem vacsorázni
most a hívó és a szegény,
akiknek itt ez az ostya,
nem étel már, hiszen nem él
egyik sem, de imádságuk
lesz a mindennapi kenyér.

hiszen azért mégis sírtak,
velük jön majd a paraszt is,
bár nem adott alamizsnát,
de nem mert nem akart adni,
értékelem jó szándékát,
mert ahogy elutasított,
nevelni akart a bajban;
ez valahogy misztikus volt.

PARASZT Tényleg éppen ezt akartam,
nem bírom a csavargókat.

ALKOTÓ Meg is jutalmazlak rögtön.
Mivel bűnötlőt bánva
kegyelemért könyörögtök,
ti a Purgatóriumba
mentek, és ott keservesen
várakoztok.

ÉRTELEM Nagy Alkotóm,
nagy szerencsétlenségemben
a király kezét nyújtotta,
most nekem is ezt kell tennem.

Kezét nyújtja a Királynak, és föllép

ALKOTÓ Elengedem büntetését,
ha a Vallás jóáll érte;
fut az idő, száll a század,
és ő is épp ezt remélte.

PARASZT Fájdalmamra, mint az eső
hulljanak pápai bullák,
miközben itt egymást érik
nagy hullásukban a hullák,
és ezek a szent iratok,
melyek Róma püspökétől
jönnek, szabadítsanak ki
a sötétség börtönéből.

GYERMEK Nem tévedtem szerepemben,
mégsem jutalmazol engem,
nagy Uram?

ALKOTÓ Nagyon kevés volt
dolgod abban a szerepben;
nem kell téged jutalmaznom,
nem kell téged megbüntetnem,
végül is bűnben születted.

GYERMEK Félelmetes éj vesz engem
körül most, lebegek benne,
se büntetés, se üdvösség.

GAZDAG Hogyha az a két hiú lény,
a hatalom és a szépség
sírásukkal meghatották,
s elengedi büntetését
a parasztnak, aki úgy nyög,
hogy egy szikla meglágyulna,
mert remeg, ahogy csak ránéz
a mindenható, nagy úrra,
vajon én majd hogyan nézem?
De nincs más mód, mennem kell már,
bár elbűjnék, hiszen félem
rettenetes ítéletét.

ALKOTÓ Alkotóm!
Így hívsz? Nem értem.
Még így merészelsz nevezni?
Mert bár Alkotód vagyok, de jobb, ha
kimondod, és futsz előlem,
nincs helyed társulatomban,
hatalmam kivet belőle.
Zuhanj le örökre nyomban
oda, ahol vágyaid csak

GAZDAG perzselnek már és kínoznak.
Jaj nekem! Már tűz borít be,
nyoma sincsen árnyékomnak,
saját magamat se látom,
kemény sziklák körbefognak,
darabokban eltemetnek,
sötét alagútba dobtak.

ÉRTELEM Végtelen a dicsőségem.
SZÉPSÉG Az enyém is majd, remélem.
PARASZT Szépség, ezzel a vágyaddal
éppen nem kerülsz elébem.
GAZDAG Sohasem remélhetek már.
GYERMEK Nem lesz soha üdvösségem.
ALKOTÓ Ezek a percek a végsők,
melyeket átéltek éppen.
És ha ezek véget értek,
minden véget ér egészen,
ha véget ért a végső perc;
ezért jöjjön a Paraszttal
föl a Szépség is, vár rájuk
ez a titokzatos asztal,
fáradtságokért, lám, az
üdvözülés megvigasztal.

Mindketten fölmennek

SZÉPSÉG Mily szerencse!
PARASZT Milyen vigasz!
GAZDAG Milyen átok!
KIRÁLY Nagy diadal!
GAZDAG Milyen érzés!
ÉRTELEM Nagy könnyebbség!
SZEGÉNY Milyen jószág!
GAZDAG Milyen kudarc!
GYERMEK Van fájdalom, van üdvösség,
engem fogva egyik se tart.
ALKOTÓ Mivel az angyal az égben
s a világ összes személye
és az ördög a pokolban
ostyánk előtt borul térdre,
a pokolban és az égben
s a világban mind egyszerre
édes hangok dicsérik őt
összehangzón, messze zengve!

Sípok⁵ szólnak, és sok hang éneklé a „Tantum ergo”

VILÁG És mivelhogy semmi más, de
színjáték a teljes élet,
bocsánatot érdemelnek
az összes játészó személyek.

2002

A fordítás alapjául szolgáló kiadás: Espasa-Calpe, Madrid, 1986.
© Espasa-Calpe, 1943

A szöveget a Biblioteca Virtual Miquel de Cervantes (<http://www.cervantesvirtual.com/>) internetes elektronikus könyvtár szövege alapján ellenőriztem.

A mű pontos lelőhelye: <http://cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/566511016206514285277520/>

⁵ „Chirimía” annyit jelent, mint schalméi (ez a magyar neve), alul kiöblösödő formájú, éles, érdes hangszíni, a korban széles körben használatos, nádsípval fújt fúvós hangszer.